La cultura moral, questió de pràctiques sistematitzades

Ana María Novella Cámara

Universitat de Barcelona

Josep M. Puig Rovira (coord.), Inés Doménech, Mònica Gijón, Xus Martín, Laura Rubio, Jaume Trilla. *Cultura moral y educación*. Barcelona, Graó, 2012.

Aquest llibre entra a analitzar i descriure allò que en educació moral sempre es nomena però que en poques ocasions es concreta i sistematitza. Per això, suposa un gran avanç ja que dóna sentit i identitat als centres educatius, implicant estudiants i educadors.

Així, es detecta l'atmosfera que es respira, les vivències que s'experimenten i que alhora configuren i cristal·litzen els valors, la cultura moral. Els autors d'aquesta obra a partir de l'interrogant «¿què podem entendre per "vida quotidiana" o "clima del centre"?» han disseccionat la cultura moral des de la teoria i la pràctica. Des d'aquest qüestionament orienten la seva recerca educativa per aproximar-se al concepte de cultura moral amb la finalitat de «precisar-lo, descriure els seus diferents components i apuntar idees per avaluar i millorar la cultura moral dels centres educatius» (p. 8).

L'obra s'estructura en tres parts que corresponen a diferents nivells d'aproximació a la cultura moral. La primera part, ofereix un recorregut conceptual des de diferents perspectives sobre la cultura moral. A «Per què parlar de cultura moral?» (capítol 1), se situa l'actualitat i rellevància del concepte dins de les institucions educatives, que es caracteritza i defineix com «una qualitat global de les institucions complexes que resulta del seu sistema de pràctiques educatives i del món de valors que creen» (p. 34). És a dir, la cultura moral és un sistema de pràctiques que concreten un món de valors que es cristal·litza en uns principis i intencionalitats que porta els nens i les nenes a viure unes pràctiques concretes que configuren una experiència formativa.

A «La cultura moral en la pedagogia escolar contemporània» (capítol 2), es fa una revisió històrica al concepte a partir de l'anàlisi de quatre pedagogies contemporànies que ja el van utilitzar: l'anomenada pedagogia tradicional; i tres pedagogies que van liderar tres grans autors, per fer front a la cultura moral imperant fins ara, com Neill, que va posar l'accent en la llibertat individual, Makarenko, que va impulsar la col·lectivitat i Freinet, que va desenvolupar una pedagogia caracteritzada per l'equilibri entre individualització i cooperació. «Teories sobre la cultura moral» (capítol 3) exposa la diferenciació entre clima i cultura de les organitzacions, i presenta aportacions teoricopràctiques d'autors que ja s'han aproximat al concepte de cultura moral aplicat a les institucions educatives però des de tres enfocaments diferents: Kohlberg emfatitza el medi escolar i la seva estructura organitzativa com entorns privilegiats perquè els seus membres atorguin sentit als principis de justícia i comunitat; Jackson, Boostrom i Hasen defensen la institució educativa com un agent formatiu amb valor propi posant l'èmfasi en segments de observació microscòpics de la pràcti-

ca moral a les aules des de la vivència, l'ambient i el clima, i Thomas Lickona ressalta com la cultura moral d'una escola forma el caràcter dels seus membres a partir de maneres de fer per això analitza les coses que passen i que es fan en un centre.

La mirada nova dels autors d'aquesta obra a la cultura moral és anar més enllà del conjunt dels valors que comparteix un grup, i endinsar-se en allò que es fa i es viu a les institucions. Cal identificar i analitzar la complexitat del sistema de pràctiques educatives que els materialitzen i sistematitzen a partir de la intencionalitat que la genera i que sosté el món de valors que construeixen. I és a «La cultura moral com a sistema de pràctiques i món de valors» (capítol 4), on ens endinsem en una de les grans aportacions d'aquesta obra. Per desprendre's de la intuïció del que és la cultura moral en la configuració d'un significat actiu, ens proposen prendre consciència de quatre elements: La *complexitat institucional* ens submergeix en un conjunt de múltiples propostes formatives quotidianes (disposicions, accions puntuals i activitats) ideades per ensenyar coneixements i convivència que cristal·litzen valors; aquesta complexitat es concreta en un *mapa de pràctiques educatives* que es duen a terme i que, per tant, cal entendre el concepte de pràctica com a unitat d'observació del que passa en la vida de les institucions i poder analitzar l'univers de pràctiques des dels seus diferents nivells (personal, transversal, curricular i institucional) tot constituint un conjunt entrellaçat de pràctiques (sistema); la configuració del *món de valors* des de les pràctiques, que ens convida a vivenciar i que ens ajuda a configurar un sentit i horitzó de valor que els connecta amb el sentit de la institució impulsant la comunitat, la democràcia i la comunitat; finalment, la *cultura moral* en la comunitat de pràctiques és més que les idees, la cultura i el clima relacional.

A la segona part, els autors ens endinsen en un bon sistema de pràctiques que genera un món de valors òptim i desitjable. En concret, quatre nivells de pràctiques que omplen de sentit i identitat a la institució, pràctiques que cristal·litzen en un món de valors. «Relació i trobades cara a cara» (capítol 5) és el nivell més íntim de les relacions interpersonals. Aquestes micropràctiques són definides com a cèl·lules o àtoms de la cultura moral, que centrada en la trobada entre educador i alumnat constitueix una via que enalteix el valor del reconeixement, les mostres d'afecte i cura i la regulació de la convivència. Les «Normes, rutines i ocasions» (capítol 6) aborda el nivell transversal on es regulen les conductes i s'acompanya la construcció d'una forma de convivència i relació. La definició d'aquests mecanismes, la seva finalitat, aplicació i utilitat genera un món de relacions entre educador i estudiants d'alta intensitat per a l'educació en valors. «Les tasques i les classes» (capítol 7) planteja el nivell curricular que designa tot allò que s'articula en el procés d'ensenyament i aprenentatge. La classe com a situació d'adquisició de continguts i valors on la planificació de les tasques, com a unitats bàsiques, configura escenaris curriculars i específics com l'assemblea. «Les activitats complexes» (capítol 8) revisa el nivell més macro la màxima del qual consisteix a afavorir la vida social i/o escolar del centre que té a veure amb la relació interpersonal, l'autoconeixement, el diàleg i/o la cooperació. Activitats que configuren el medi educatiu i la seva cultura. Prendre consciència de la sistematització d'aquestes pràctiques i de la seva transcendència permet als equips educatius millorar i consolidar

una cultura moral més conscient, democràtica i participativa.

La tercera part tanca l'obra amb un avanç per a l'avaluació i optimització de la cultura moral. «Avaluació de la cultura moral» (capítol 9) presenta les possibilitats i alguns procediments per avaluar la cultura moral, a partir de la sistematització i representació gràfica de la diversitat de pràctiques morals que confluei-xen en una institució i els valors que estan cristal·litzats. Aquesta avaluació aporta informació molt valuosa per a l'equip d'educadors no només des del nombre de pràctiques sinó des de la seva repetició (varietat i redundància), complexitat i seqüència. Mesurar la intencionalitat i el valor atribuït a les pràctiques, així com el grau de satisfacció suposa per als centres una possibilitat d'avaluació interna i innovació educativa. El desè i últim capítol, «Com millorar la cultura moral dels centres educatius?» descriu un procediment per avaluar, optimitzar i innovar la cultura moral dels centres des del reconeixement d'aquests com a organització activa en la seva reflexió sobre la pràctica pedagògica i com reconstruir-la.

L'obra és un gran exercici de recerca des de la immersió en la quotidianitat dels centres educatius que dóna com a resultat una reconstrucció conceptual i pràctica del constructe *cultura moral*. Però sobretot, suposa una aportació nova per a la professionalització i pràctica reflexiva en l'ofici d'educar (Perrenoud, 2001) des de la mirada introspectiva de les pràctiques quotidianes, la densitat del seu univers de valors i la seva optimització per a la formació de les persones.

Referència

Perrenoud, P. (2001). *Développer la pratique reflexive dans le métier d'enseignant. Professionalisation et raison pédagogique*. París, ESF éditeur.